

Notiser

Helge Malmgren, professor i teoretisk filosofi och legitimerad läkare i Göteborg, har utgivit boken *Inläring och minne i neurala nätverk*, Studentlitteratur, 2007. Ingvar Johansson (professor emeritus i vetenskapsteori, Umeå) och Niels Lynøe (professor i medicinsk etik, Karolinska institutet) har utgivit *Medicine & Philosophy* på det tyska förlaget Ontos Verlag. Fredrik Svenaeus, som är professor i praktisk kunskap vid Södertörns högskola, har utgivit boken *Tabletter för känsliga själar – den antidepressiva revolutionen*, Nya Doxa 2008.

GRÖD-PROBLEMET

I min artikel ”Goodmans problem” (*FT* 4/06; insänd som notis) föreslår jag en mycket enkel, närmast självklar, lösning av Goodmans grödproblem. Nu påstår emellertid Lars Bergström i en notis med samma titel (*FT* 1/08) att problemet löstes redan för mer än trettio år sedan i en föga uppmärksammas uppsats av den australiske filosofen Frank Jackson.

Jacksons idé är följande. Det är förnuftigt att av det faktum att alla F som är H är G dra slutsatsen att även de F som inte är H är G endast om vi har skäl att tro att de F vi observerat skulle varit G även om de inte varit H. Om G är ”gröd” och H är ”observerad” är detta villkor inte uppfyllt. Och just därför är, enligt Jackson, Goodmans resonemang inte förnuftigt.

Men varför, kan man fråga sig, skall vi acceptera Jacksons villkor? Jo, naturligtvis därför att, om detta villkor inte är uppfyllt, har vi (normalt) inte något tillräckligt gott skäl att tro att de F vi observerat, och som alltså är H, är representativa för hela populationen av F med avseende på egenskapen G, dvs. den lösning jag föreslår.

Det är visserligen möjligt att man, som Bergström påstår, på detta sätt kan undvika motsägelser (à la Goodman), men mindre förnuftiga generaliseringar i allmänhet undviker man inte. Det är inte ens i allmänhet sant att positiva instanser ger stöd åt en given generalisering även om Jacksons villkor är uppfyllt.

Antag t.ex. att alla vid en viss tidpunkt observerade smaragder väger högst x gram och att man då uppställer hypotesen (eller drar slutsatsen) att alla smaragder väger, för att vara på den säkra sidan, högst $2x$ gram. Antag att denna hypotes är välmotiverad. Detta är inte oförenligt med att man vid en senare tidpunkt upptäcker en smaragd som väger exakt $2x$ gram, och som alltså är en positiv instans. Men givet denna observation är det förstås högst osannolikt att den uppställda hypotesen är sann.

Per Lindström

Rolf Schockpriset i logik och filosofi för år 2008 har av Kungl. Vetenskapsakademien tilldelats professor *Thomas Nagel* (New York University) "för hans systematiska undersökning av motsättningen mellan subjektiva och objektiva perspektiv på verkligheten samt av hur denna motsättning ger upphov till grundläggande filosofiska problem". Prissumman är 500 000 kronor.

LÅTSANDETS ONTOLOGI

I en av sina notiser i *Filosofisk tidskrift* 2/08 ber oss Lars Bergström fundera över robotar och påståendena "Man kan låtsas vara död, men man kan inte låtsas vara levande" och "Man kan låtsas sova, men man kan inte låtsas vara vaken" (s. 61). Här kommer mina åsikter om låtsandets struktur och förutsättningar.

Att låtsas är att för andra framställa sig på ett sätt som man egentligen inte är. Låtsandet förutsätter (a) att man har självmedvetande, (b) att man gör skillnad på vem man är och hur man framställer sig, och (c) att man tror att det finns andra medvetanden som kan uppfatta hur man framställer sig. Detta innebär, för det första, att de som sover och är döda överhuvudtaget inte kan låtsas, eftersom de saknar medvetande och därmed också självmedvetande; jag talar endast om drömlöst sovande. Av samma skäl följer också att inga idag existerande robotar kan låtsas, eftersom de säkerligen saknar självmedvetande.

Låtsandets struktur implicerar att man omöjligt kan låtsas vara det man är eller gör. Detta betyder, för det andra, att det är omöjligt att (a') låtsas ha självmedvetande, (b') låtsas göra skillnad på vem man är och hur man framställer sig, och (c') låtsas tro att de man vänder sig till kan uppfatta hur man framställer sig.

Nu kan vi gå vidare till "låtsas vara levande" och "låtsas vara vaken". För att kunna låtsas vara levande måste man vara död, men döda kan överhuvudtaget inte låtsas. Och för att kunna låtsas vara vaken måste man vara sovande, men i ett drömlöst sovande kan man överhuvudtaget

inte låtsas. Båda de påstående LB ber oss fundera över är sanna – till yttermera visso, sanna a priori.

Ingvar Johansson

ATT LÅTSAS VARA VAKEN

I en tänkvärd notis i senaste numret av *FT* (2/08) uppmanas läsaren att fundera över följande: ”Man kan låtsas sova, men man kan inte låtsas vara vaken.” Såvitt jag förstår är detta påstående falskt. Ett exempel på en man som hade förmågan att låtsas vara vaken ges av Herbert Tingsten i hans memoarer. Mannen i fråga var Tingstens kollega vid Stockholms högskola, historikern Sven Tunberg. Om honom berättar Tingsten bl.a. följande:

”Tunberg hade två egenheter, som ibland var retsamma men som nu efteråt nästan verkar älskliga: sömnhet och osannfärdighet. Han var ryktbar för sin tendens att somna vid alla möjliga och omöjliga tillfällen. Att han ofta sov vid sammanträden är självfallet; jag har sett honom sova som ordförande i en församling på femtio personer. Som sovare hade han utbildat ett artisteri, som ibland gjorde det svårt att säga, om han sov eller var vaken. Övergången från halv- till helslutna ögon var nästan omärklig; sömnen var ett barns, utan nämnvärda förändringar i min och hållning, utan avslöjande ljud; uppvaknandet skedde långsamt och försiktigt, med rekognoscerande ögonkast åt höger och vänster, innan ögonen helt slogs upp; förmågan att snabbt sätta sig in i vad som hänt under tuppluren var storartad. En gång satt jag mellan Eli Heckscher och Tunberg på en disputation och båda sov, Tunberg på sitt konstnärssätt, Heckscher som amatör, med slapp hållning, öppen mun och inte utan varsel om snarkningar. Så vaknade Tunberg efter den vanliga spejningen och knuffade mig i sidan: ’ser du hur Heckscher sover’, viskade han för-tjust” (Herbert Tingsten, *Mitt liv: Mellan trettio och femtio*, Stockholm: Norstedts, 1962, s. 205 f).

Nog kan man säga att Tunberg ibland låtsades vara vaken – även om han inte helt lyckades övertyga andra att han var det.

Jan Österberg

På förlaget Nya Doxa har utkommit *Ensamma i världen?* av J. Wentzel van Huyssteen (2006) och *Den kristna hedonismen* av Michel Onfray (2008). På bokförlaget Korpen har Gert Nilson, som är författare och sociolog, utgivit *Ett. Två. Tre.* (2008). Den handlar om ”hur talen påverkar vårt tänkande, vårt tal och vårt handlande”.

Är svaret på den här frågan ”nej”?

Förlaget Anomali (www.anomali.se) har givit ut ”en antologi med ny-skriven svensk filosofi av icke-akademisk karaktär”, med titeln *8 filosofiska texter. Om filosofin, akademien och meningen*, Stockholm 2008. Författare är Dan Munter, Tobias Harding, Kalle Grill, Madeleine Hayenhjelm, Niklas Möller och Johan Argus. Morten Kyndrup, som är professor i estetik och kultur i Aarhus, har utgivit boken *Den Æstetiske Relationen*, Gyldendal 2008.

MEANING IS USE

- Hur skall jag ta reda på vad ett ord, t.ex. ordet ”röd”, betyder?
- Du skall titta på hur det används. Det enda du kan, och behöver, veta är hur ordet används.
- Men hur skall jag ta reda på vad ordet ”används” betyder?
- Du skall titta på hur det används. Det enda du kan, och behöver, veta är hur det anv... ???

En konstgjord arvs massa till en bakterie har tillverkats av Nobelpristagaren Hamilton Smith, rapporterar *Forskning & Framsteg*. Det är ett stort steg närmare möjligheten att framställa syntetiskt liv. Forskarna beställde 101 bitar av en viss bakteries DNA från ett postorderföretag. De monterade sedan ihop bitarna med hjälp av tarmbakterier och bagerijäst.

I ett avseende är det i alla fall bättre nu än förr: TV-programmen är sämre nu än förr.

I våras publicerade Bokbox förlag Anders Hanssons bok *En teori om tolerans* (ISBN 978-91-86980-38-2). Boken sägs vara en av få böcker som undersöker toleransbegreppet på svenska och beskrivs i förordet dels som ”en introduktion till den engelskspråkiga litteraturen om tolerans”, dels som ett försök att ”skissera en sammanhängande teori om tolerans”. Sociologen Henrik Lundberg har doktorerat med avhandlingen *Filosofisociologi – ett sociologiskt perspektiv på filosofiskt tänkande*, Lund Dissertations in Sociology, 2007.

SVAR TILL LARS BERGSTRÖM

Bergström och jag diskuterar (i *FT* 3/07) två olika begrepp *förnuftig*. Bergströms begrepp är tillämpligt på påståenden (propositioner) och tankar (tankeinhåll) eventuellt mot en bakgrund av evidens. Det begrepp som intresserar mig (i det här sammanhanget) är tillämpligt på "tänkare". För att en tänkare skall vara förnuftig (rationell) räcker det inte att vad hon/han säger eller tänker är (råkar bli) förnuftig. En tänkare är (kan vara) förnuftig, skulle jag vilja påstå, endast om hon/han, på ett adekvat och självständigt (fritt, autonomt) sätt, bedömt (kan bedöma, ta ställning till) sina tankar som mer eller mindre förnuftiga. Något som t.ex. en (tänkande) dator inte kan. Det är möjligt att datorn själv tror att den är rationell; vi som vet hur den fungerar tror det inte. Den som, i likhet med Bergström, med anspråk på att vara förnuftig, gör gällande att hon/han inte har någon kontroll över sina tankar – och då speciellt inte över tanken att hon/han inte har någon kontroll över sina tankar – har alltså gjort sig skyldig till en implicit motsägelse. Och den som dessutom *påstår* sig vara förnuftig . . .

Å andra sidan är det förstås klart att all relevant vetenskaplig kunskap pekar på att mentala processer, inklusive (kvasi-)bedömningar av tankar som mer eller mindre förnuftiga, orsakas av elektrokemiska processer. Kanske bör vi "överväga möjligheten att förnuftet, så som vi [...] normalt tänker oss det, helt enkelt inte existerar. [...] Problemet är då bara att vi, när vi skall ta ställning till denna möjlighet, är beroende av just det förnuft vars existens vi överväger att förneka" ("Näst sista ordet", *FT* 1/01).

Per Lindström

REPLIK TILL LINDSTRÖMS SVAR

Lindström säger att han och jag i *FT* 3/07 diskuterar två olika begrepp *förnuftig*. Menar han att vi diskuterar förbi varandra? Jag vet inte, men hur som helst har nog Lindström ändå rätt i att jag skriver med "anspråk på" att vara förnuftig. Men i så fall är det inte fråga om förnuftighet i just Lindströms mening, ty han *definierar* ju förnuftighet så att man måste ha kontroll över sitt tänkande för att vara förnuftig. Och sedan drämmer han till med att jag gör mig skyldig till en "implicit motsägelse" – usch och fy! – bara för att jag inte efterlever hans definition. Är inte det lite väl magstarkt?

I viss mening skriver jag som sagt med anspråk på att vara förnuftig. Jag vill uttrycka uppfattningar som jag tror är förenliga med vad som för övrigt är sant (enligt vad jag tror) och jag vill försöka gardera mig mot att det kan dyka upp motargument som visar att jag har fel. Detta upp-

fattar jag som förnuftigt. Men det tycks inte vara tillräckligt för att mitt skrivande, och mitt tänkande, ska vara ”adekvat och självständigt” – och därmed förnuftigt i Lindströms mening. Det är väl det här med *självständigheten* som spökar. Men om självständigheten kräver att jag skriver på ett sådant sätt att jag samtidigt *kunde* ha skrivit något helt annat, så är den enligt min mening inte något att bekymra sig om i sammanhanget. Jag kan inte heller inse att förnuftet kräver något sådant av mig; det förnuftet ”kräver” är bara det jag antytt ovan.

Jag tror att vi i praktiken rätt bra klarar av att skilja mellan vad som är förnuftigt och oförnuftigt. (Om vi inte någorlunda klarade av detta, så skulle vi knappast använda oss av dessa begrepp.) Men vi lyckas göra denna distinktion, utan att ta ställning till – eller lösa – problemet med den fria viljan. Jag vet inte om Lindström invänder mot detta, men i alla händelser tycks han mena att distinktionen förutsätter att viljan är fri. Det är väl just på denna punkt vi är oense. Och kanske skulle man därför trots allt kunna säga att vi ”diskuterar två olika begrepp *förnuftig*”. Den tråkiga och lite irriterande slutsatsen kunde i så fall bli att vi kan vara förnuftiga i min mening, men inte i Lindströms, om våra tankar orsakas av elektrokemiska processer.

I så fall kan man tycka att frågan blir vilket av de två begreppen som är intressant, eller intressantast. Men det är ointressant. Bägge är intressanta. Men enligt min mening är Lindströms intressant enbart därför att det råkar innefatta problemet om den fria viljan, som ju i sig är ett intressant problem. Mitt begrepp är däremot intressant därför att det – enligt vad jag tror – tar fasta på just de egenskaper som är relevanta när vi i praktiken vill skilja mellan förnuftigt och oförnuftigt tänkande – och mellan förnuftiga och oförnuftiga tänkare.

Lars Bergström

HÄGERSTRÖMFÖRELÄSARE

Simon Blackburn, som numera är professor i filosofi vid Cambridge University, var vårens Hägerström-föreläsare i Uppsala. Hans ämne var ”Pragmatists versus Frege: from Berkeley to Putnam”. Blackburn är ju en framstående filosof och har också författat den utmärkta *The Oxford Dictionary of Philosophy*, men raden av tidigare föreläsare i serien är också rätt imponerande: Konrad Marc-Wogau, Georg Henrik von Wright, W. V. Quine, Patrick Suppes, Peter Geach, Alonzo Church, David Lewis, Amartya Sen, Erik Stenius, Donald Davidson, Ingemar Hedenius, Jaakko Hintikka, Wilhelm K. Essler, Saul Kripke, Dagfinn Føllesdal, David Kaplan, Sören Halldén, Hilary Putnam, Richard M. Hare, D. Hugh Mellor, John Broome, Martha C. Nussbaum, Judith Jarvis Thomson, Hidé Ishiguro, Margaret

Boden, Max Cresswell, Richard Jeffrey, Christine Korsgaard, Julia Annas, Marie McGinn, John McDowell, Ian Hacking och Allan Gibbard.

HEDONISMENS KONSEKVENSER

Torbjörn Tännsjö säger i en intervju i tidningen *Fokus* (28/3 2008) att ”det är bättre att vara en lycklig utvecklingsstörd än en olycklig Sokrates”. Man kan fråga sig: *hur* lycklig och *hur* olycklig? Spelar inte det någon roll? Troligen menar Tännsjö, som ju är hedonist, att det räcker om den utvecklingsstörde bara är *en liten aning* lyckligare än den olycklige Sokrates. Och det gäller även om den utvecklingsstörde är mycket gravt utvecklingsstörd, eftersom lyckomängden är allt som betyder något för en hedonist. Så ståndpunkten är verkligen radikal. Men den handlar om vad som är *bäst*, inte om vad Tännsjö själv skulle *föredra* om han fick välja. Han skulle säkerligen föredra att själv vara en måttligt olycklig Sokrates framför att vara något lyckligare, men gravt utvecklingsstörd person. (Detta har han också bekräftat på förfrågan.) Men han menar samtidigt att *moralen* kräver av honom att ändå välja utvecklingsstörningen. Ty det är ”bättre”. Eftersom det innebär mer lycka. Kan en sådan moral vara rimlig? Var kommer den ifrån? Varur hämtar den sin kraft? Det kan väl inte vara tillräckligt att den passar väl ihop med Tännsjös övriga uppfattningar – om den nu verkligen skulle göra det?

HUMANISTISK VETENSKAP

Idéhistorikern Ronny Ambjörnsson skriver i *DN* den 10/4 2008: ”Vi humanister söker naturligtvis sanningen i lika hög grad som forskare i andra ämnen. Men vi söker den på annat sätt, och vi hittar den sällan i samma otvetydiga form som naturvetaren. Vad vi kan ringa in är sannolikheter.”

Vad betyder detta? Menar Ambjörnsson att humanister sällan hittar sanningen? Eller att de oftast hittar den i tvetydig form? Vad menas i så fall med en sanning i tvetydig form?

Eller menar Ambjörnsson att forskare inom de humanistiska vetenskaperna i allmänhet inte hittar sanningar, utan endast sannolikheter? Vad betyder i så fall detta? Är resultat inom humaniora av typen ”Det är sannolikt att Erik XIV förgiftades med ärtsoppa” snarare än av typen ”Erik XIV förgiftades med ärtsoppa”? Men i så fall måste väl ändå tanken vara att det är *sant* att det är sannolikt att Erik XIV förgiftades med ärtsoppa. Är det inte detta som är resultatet?

Eller är det inom humaniora fråga om subjektiva sannolikheter, på så sätt att humanister inte är övertygade om sina resultatets riktighet, utan att

de endast tror på dem till en förhållandevis låg grad? Närmare bestämt till en *lägre* grad än den i vilken forskare inom andra områden tror på sina resultat. Och detta oberoende av om resultaten själva är av formen "Det är sannolikt att ..." eller "Sannolikheten för att ... är ...", eller inte.

Eller gör Ambjörnsson själv endast anspråk på att ha uttryckt en sanning i tvetydig form? Eller menar han att det bara är *sannolikt* att det är en sanning i tvetydig form?

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: Erik J. Olsson är professor i teoretisk filosofi i Lund, Anders Pettersson är professor i litteraturvetenskap i Umeå, Christian Strandh har en fil. mag. från Stockholms universitet, Per Sundström är universitetslektor i teoretisk filosofi i Umeå, Anders Tolland är universitetslektor i teoretisk filosofi i Göteborg.